

УДК 316.28

doi:10.15421/171626

Діалог у розгортанні культурно-освітнього простору молодіжних спільнот: філософія інтеркультурності

О.М.ТРОЇЦЬКА

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, м.Київ, Україна

Авторське резюме

Розгортання культурно-освітнього простору молодіжних спільнот останнім часом привертає увагу як практиків, так і теоретиків, зокрема тих, хто безпосередньо пов'язаний з проблемами молоді. Молодь, як суб'єкт багатьох процесів, насамперед є суб'єктом культурно-освітнього простору і соціокультурних зв'язків (молодіжних об'єднань), в яких активність особистості спрямована на пізнання таємниць Іншого та інтеркультурне зростання. У статті з'ясована сутність понять концептуальної площини – «інтеркультурність», доведена негативна роль у процесі єднання спільнот епістемологічної й гносеологічної обмеженості, яка ідентифікує різні процеси і феномени та «залишає» часто міркування на рівні значень різних форм інтелектуального оформлення думок, не доводячи процес мислення до філософських категорій і смислів. На основі аналізу наукової літератури і досвіду практик схарактеризовано продуктивні підходи і стратегії, що спираються на конструктивізм, людиномірність і антропологічні концепції. Інтеркультурна комунікація представлена не тільки як багатогранний процес взаєморозуміння культур, але й як пошук і набуття «культурних кодів» (еталонів спільноті), що забезпечують консолідацію спільнот. Головною детермінантою цих кодів визначено ціннісно-смысловий компонент, який набувається в діалозі, що за рахунок розуміння змінює суб'єкта і суспільство. Встановлено, що інтеркультурний діалог за певними умовами (в культурно-освітньому континуумі) може розвинути здатності молоді щодо відтворення себе, долання розривів між причинною і смисловою детермінацією власної діяльності, яка може бути загрозою для культурності.

Ключові слова: інтеркультуралізм; комунікація; конструктивізм; людиномірність; трансдисциплінарність; ціннісно-смысловий компонент

The dialogue in the development of cultural-educational space of youth communities: philosophy of intercultural

O.M. TROITSKA

Dragamanov national pedagogical university, Kyiv, Ukraine

Abstract

The development of cultural-educational space of youth communities lately draw practitioners' and theorists' attention, in particular, those who directly connected with the problems of youth. Youth, as a subject of many processes, in the first instance, is the subject of cultural-educational space and social-cultural connections (youth communities), in which the activity of personality is directed on cognition of secrets of Another and intercultural growth. It is clarified in the article the essence of the notions conceptual plane – «intercultural», it is proved the negative role in the process of unification of communities of epistemological and gnosiological limitedness, which identify different process and phenomena and «leave» often reasoning on the level of definitions of different forms of intellectual formatting of thoughts, not leading the process of thinking to the philosophic categories and senses. On the basis of the analyze of scientific literature and experience of practitioners it is characterized the productive approaches and strategies relied on constructivism, people measuring and anthropological concepts. Intercultural communication presented not only as many-sided process of mutual understanding of cultures, but also as a search and finding of «cultural codes» (standards of community), supporting consolidation of communities. The main determinant of these codes is defined by value-sense component, which is gained in the dialogue and due to understanding changes subject and society. It is ascertained that cultural dialogue according to different conditions (in cultural-educational continuum) can develop abilities of youth in reproducing self, overcoming breaks between the causal and sense determination of own activity, which can be a threat for culture.

It is defined the systemic mistakes in the cultural-educational practices of youth organizations, which is connected with the poor level of worldview culture and that presented as a peculiar break in the formation of intercultural: often revealing of emotional, impulsive state in contrast to balanced civil position; the interests of the community not always articulated correctly in authorized and other documents; in the real process of communication and dialogue appears conflict factors, conditioned by psychology of «a crowd», elements of ochlocracy, anarchy and stereotypic thinking; contextual «immaturity» of the process of consolidation, connected with specific incompleteness of consolidation of Ukrainian political nation and etc. It is pointed out some warnings on the subject of implementation of ideas in real cultural-educational practice: in particular, when it is about the integration of the culture, about multy-culture and etc. Constructivist approach in the research of mentioned process with the necessary requires making strategies and programmes of intercultural activity on the basis of intercultural universals and standards of cultural «code».

Keywords: interculturalism; communication; constructivism; transdisciplinarity; value-sense component; people measuring

© О.М.Троїцька, 2016

Диалог в развертывании культурно-образовательного пространства молодежных сообществ: философия интеркультурности

Е.М. ТРОИЦКАЯ

Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, г. Киев, Украина

Авторское резюме

Развертывание культурно-образовательного пространства молодежных сообществ в последнее время привлекает внимание как практиков, так и теоретиков, в частности тех, кто непосредственно связан с проблемами молодежи. Молодежь, как субъект многих процессов, в первую очередь является субъектом культурно-образовательного пространства и социокультурных связей (молодежных объединений), в которых активность личности направлена на познание тайн Другого и интеркультурного роста. В статье выяснена сущность понятий концептуальной плоскости – «интеркультурность», доказана отрицательная роль в процессе объединения сообществ эпистемологической и гносеологической ограниченности, которая идентифицирует различные процессы и феномены и «оставляет» часто рассуждения на уровне значений различных форм интеллектуального оформления мыслей, не доводя процесс мышления до философских категорий и смыслов. На основе анализа научной литературы и опыта практик охарактеризованы продуктивные подходы и стратегии, опирающиеся на конструктивизм, человекомерность и антропологические концепции. Интеркультурная коммуникация представлена не только как многогранный процесс взаимопонимания культур, но и как поиск и обретение «культурных кодов» (эталон общности), обеспечивающих консолидацию сообществ. Главной детерминантой этих кодов определен ценностно-смысловой компонент, который приобретает в диалоге и за счет понимания меняет субъекта и общество. Установлено, что интеркультурный диалог по определенным условиям (в культурно-образовательном континууме) может развить способности молодежи по воспроизводству себя, преодоления разрывов между причинной и смысловой детерминацией собственной деятельности, которая может представлять угрозу для культуры.

Ключевые слова: интеркультурализм; коммуникация; конструктивизм; трансдисциплинарность; ценностно-смысловой компонент; человекомерность

Постановка проблеми. Розвиток світових громад останнім часом демонструє надзвичайно високу активність організованих молодіжних спільнот, які у межах основних соціальних функцій здійснюють добровільно творчу допомогу молоді в реалізації її інтересів як у громадському, культурно-освітньому житті, так і в поширенні можливостей та потенціалу творчого й ініціативного пошуку, у безпосередній участі в народовладді, у демократизації країни та її єднанні. Причому цей процес має загальноцивілізаційний характер, і в деяких суспільствах, зокрема в Україні, набуває певних контекстуальних рис.

Відомо, що молодь є найактивнішим шаром населення щодо продукування демократичного мислення, вона найменш консервативна за своїми ціннісними орієнтаціями, більш здатна до демократичних перетворень, але молоді за браком достатнього життєвого досвіду притаманна властивість мобільного сприйняття не завжди аргументованих оцінних позицій, у тому числі емоційно-забарвлених, проте неістинних суджень про стан справ. Саме через культурно-освітні практики в широкому суспільному організаційно оформленому середовищі вона має можливість реалізувати свій інтелектуально-креативний і громадянсько-свідомісний потенціал, що постає цивілізаційним надбанням.

Аналіз сучасної ситуації висвітлив, з одного боку, перспективне і конструктивне прагнення молоді до інтеркультурності, а, з другого боку, суттєву суперечність громадян-

ського єднання, що полягає у невідповідності надзвичайно високого рівня активності молоді недостатньо розвинутої її громадянської компетентності та культури. Це виявляється у тому, що молодь недостатньо володіє механізмами презентації та відстоювання узгоджених у спільноті інтересів та наближенні їх до консенсуальної етики. За несприятливих умов це може активізувати прояви охлократії, деструкції та пасивності.

Аналіз досліджень і публікацій. Під час наведення аргументів на користь актуалізації цього питання слід зазначити, що у науці існує можливість спиратися на теоретичні розвідки в означеній тематиці, які здійснені в працях В.Андрущенка, К.-О.Апеля, Ю.Габермаса, В.Кременя, М.Култаєвої, Н.Лумана, А.Єрмоленка, М.Триняк та ін. В усіх цих працях проблеми комунікативної етики, що безпосередньо пов'язані з діалогом і толерантністю, без яких вона не є повноцінною, експліковано ґрунтовно методологічно і теоретично.

Більш того, філософи доводять, що активізація молодіжної громадської діяльності не може бути повноцінною без інтеркультурної спрямованості, без глибокого осмислення феномена «інтеркультурність». З цього приводу М.Триняк, вказуючи на необхідність пошуку відповідей на більшість питань глобалізованого світу саме в площині інтеркультурності, зазначає: «...вона актуалізує дослідження освітнього виміру комунікації, що принципово відрізняється від повсякденних культурних практик

спілкування, які здебільшого складаються стихійно в життєвому світі і здатні створювати етологічні бар'єри через непорозуміння, обумовлені незнанням комунікативних кодів і ціннісних орієнтацій інших культур» [7, с.5].

До того ж, у науковій і публіцистичній літературі з'являється чимало праць, в яких мова йде про явище або принцип інтеркультурності, інтеркультуралізму, інтеркультуралізації, або про інтеркультурний характер подій і заходів та ін. Разом з тим, сутність явищ і феноменів, що стають предметом обговорення, як правило, не уточнюються, зміст понять не розкривається. Певна «плутанина» у пізнавальній ситуації не може не відбуватися у реальному процесі проектування, моделювання і організації «добрих справ» у сфері комунікативної етики.

Отже, метою дослідження визначено філософську рефлексію інтеркультурного зростання молоді в культурно-освітніх практиках.

Виклад основного матеріалу. Аналіз культурно-освітніх практик молодіжних громадських рухів, які мають позитивний досвід громадянського єднання, який слід перевести у площину інтеркультурної свідомості та узагальнення аналітики, засвідчили необхідність розробки моделі інтеркультурного єднання молодіжних організованих спільнот регіону, проведення системи науково-освітніх, просвітницьких, національно-культурних, релігійних, художньо-мистецьких та інших заходів, а також науково-освітніх, етнокультурних, релігійних, художньо-мистецьких, екотуристських презентацій єдності у розмаїтті.

На основі моніторингу проблеми, аналізу уставних документів молодіжних організацій регіону, результатів пілотажних досліджень, психологічного діагностування, експрес-опитування, діагностики за типом Word-caf тощо на практиці складаються карти культурно-громадянських орієнтацій молоді, формуються шкали цінностей молоді регіону або культурно-освітніх інституцій та установ, створюються відповідні сайти інтерактивної системи взаємодії молодіжних громадських спільнот, громадсько-політичних рухів, органів місцевого самоврядування та соціальних інституцій і т.п..

Проте, у більшості випадків оформлення уставних документів, програм, планів заходів, таборів творчого відпочинку та апробація їх, як платформ єднання, у студіях, діалогах, тренінгах, зустрічах молоді, відбувається не тільки без ціннісно-сислової (експертної та конструктивно-стратегічної) підтримки, але й без будь-якого методичного супроводу. У такий спосіб стає неможливою конче необхідна корекція діяльності молодіжних спільнот, потреба в якій зумовлена чисельними чинниками, найважливішими з яких є:

— складність функцій молодіжних спільнот викликає часто особистісну, емоційну

поведінку суб'єктів, що не є адекватною громадянській позиції і не сприяє зростанню громадянської культури та зашкоджує її дослідженню;

— інтереси спільноти не завжди коректно артикульовано та представлено в документах;

— реальний процес спілкування молоді виявляє, як правило, конфліктогенні чинники емоційно-ментального, імпульсивно-іраціонального характеру, що пов'язані з існуванням у житті суспільства психології натовпу, проявів «негативної свободи», анархії, свавілля та стереотипного мислення;

— певна «незавершеність» повномасштабного процесу консолідації української політичної нації та недостатність досвіду соціальних практик і компетентного народовладдя породжують спрощені, схематизовані уявлення про конструктивний діалог та консенсуальну етику тощо.

Отже, з одного боку, у канонах постнекласичної раціональності зазначена необхідність урахування в дослідженнях і культурно-освітніх стратегіях досвіду практик, а, з другого боку, без філософського (онтологічного, аксіологічного, гносеологічного, антропологічного, праксеологічного) спрямування цих практик інтеркультурне єднання залишиться прожектором. У цьому контексті достатньо важливим є концептуальний напрям, який отримав назву «конструктивізму», про який С. Дацюк написав, що «... це є новий сутнісний зміст цивілізації, який буде складати цілу епоху, подібно тому як епохи складали міфологія, релігія, наука» [3].

Дійсно, в антропологічному дискурсі неодноразово було доведено, що якщо наука не вирішує проблем людини, то вона не є перспективною. Більш того, у концептуалізації людиномірності і людиновимірності ми також вказували на обмеження науки, яка відмовилась від сумнівів, понад якою «об'єкт». Адже уявлення про те, що теоретичне осягнення не пов'язане з суб'єктивністю, не наблизить науку до практичного життя, а життя буде здійснюватися поза законами еволюції і розвитку. Тому не випадково С.Дацюк, охарактеризовуючи орієнтації вчених, виділяє три типи: авангардисти (пропонують конструктив і дійсність, припускають диференціацію змісту, що мислиться та сприймається і того, що створюється, а їх трансцендентна єдність досягається через єдність теоретичних конструкцій і структурних континуумів); «правовірні» (вчені, які залишаються вірними тільки об'єктивним даним і об'єктам дійсності); пристосованці (вчені, які недостатньо пасіонарні, щоб стати авангардистами і недостатньо принципові, щоб бути правовірними, ... вони будуть чекати результатів боротьби перших з другими)... Пасіонарії будуть шукати у недоведеному в науці нових можливостей для людини..., а перші – все біль-

ше і більше вимагати засобів обґрунтування сталих (вже ідеологічних) програм [3].

Отже, першим філософським підсиленням поєднання смислів інтеркультурності слід вважати перехід науки до проблемно орієнтованих досліджень, в яких проблема, зокрема інтеркультурного зростання молоді, має розгортатися, з одного боку, в єдності ціннісних орієнтирів усіх суб'єктів та інституцій взаємодії, тобто в культурно-освітньому просторі, який саме і є той континуум, що забезпечує трансдисциплінарність. З другого боку, сприймаючи беззаперечно постулати людиновимірної науки та закликаючи до проблемноорієнтованості досліджень, варто наголосити на тому, що найголовнішою проблемою постає суто філософське питання – ставлення людини до природи, до інших людей та до себе. Відтак, антропологічна спрямованість науки, культурність й інтеркультурність є категоріями філософської трансдисциплінарності.

Проблема інтеркультурності останнім часом привертає увагу багатьох теоретиків і практиків (О.Ананьєва [1], Л.Балацька [8], О.Мазко [5], В.Сафонова [6], М.Триняк [7], О.Фучила [8] та ін.). Багатовекторність цих досліджень пов'язана тією чи тією мірою розуміння ідеї, концепту «інтеркультуралізм», терміну інтеркультурності, принципу інтеркультурності, інтеркультуралізації, інтеркультурного підходу тощо. За великим рахунком, розуміючи ідею як поняття, що виконує регулятивну і синтезуючу функцію в практичній діяльності та пізнанні, можна системно представити її як ту чи ту теорію у пізнанні та як принцип у практичній діяльності [2, с.196 -197]. У такий спосіб, дійсно, «...принцип інтеркультурності (міжкультурності) припускає формування установок на міжкультурну комунікацію... у самому співтоваристві (готовність і здатність... співтовариства до міжкультурних контактів, включаючи державні інститути й служби, бізнес-товариства, ЗМІ, громадські організації, населення... країни в цілому) [4, с.106]. Разом із тим, присутність певної комплементарності щодо функцій інтеркультурності зводить, на нашу думку, з'ясування сутності феномена, відтак, його потенціалу і можливостей.

Саме такий же варіант неесенційного виміру можна спостерігати на практиці, якщо термін «інтеркультурність» буде використано як критерій оцінювання якості роботи організацій в усіх сферах освітньої діяльності [8; 11]. Слушне зауваження в цьому контексті робить О.Мазко, аналізуючи зарубіжні джерела: «Ідея інтеркультурності виникає не як ізольована, винайдена фахівцями теоретична конструкція у сфері педагогіки, а як один з основних стандартів сучасної освіти. Інтеркультурність в освітньому контексті базується на фундаментальних цінностях європейського демократичного суспільства: права людини, рівність, мир,

соціальна справедливість, демократія, свобода, взаємозалежність, плюралізм, культурне розмаїття, відкритість, відповідальність, партнерство [5]. Але квінтесенцією міркування постають думки про формування особистості, яка вкорінена у національний ґрунт і водночас відкрита до інших культур, яка тягнеться до спільності саме так, як прагне вільної самореалізації, творчості та діалогічної взаємодії.

У дослідженнях дуже часто ототожнюються поняття «полікультурність» та «інтеркультурність» і, як правило, мова йде про інтеграцію розмаїття культур, оскільки вони у полікультурному суспільстві значно пов'язані. Разом з тим, на думку І. Хартлі, результатом практик інтегрування стає перетворення етнічної або інакшої культури на частину домінуючої культури, яка вже нічим від неї не відрізняється [10, с. 189].

Якщо перевести інтеркультурність у комунікативну площину, етика якої передбачає вільну, відкриту, толерантну, інтелектуально-коректну, емпатичну взаємодію, зокрема презентантів різних культур, то досягнення мети комунікації – взаєморозуміння – не буде досягнутим без діалогу. Саме діалог, як інформативно-екзистенціальна взаємодія з метою розуміння, збагачує комунікацію різними ціннісно-смысловими компонентами та атрибутами, які уможливають як виявлення суперечностей, так і збереження певних відмінних культурних ознак і властивостей. Діалог у такий спосіб стає конструктом і репрезентантом інтеркультурності. Не випадково В.Сафонова зазначає, що діалог утворює інтеркультурні комунікації і суттєво оновлює статус, роль та соціальне значення кожної із культур, що взаємодіють [6].

Під час переходу до аналізу конструктивних пошуків інтеркультурного єднання варто ще раз нагадати про потенціал і можливості культурно-освітнього простору як континууму ціннісно-смыслового збагачення цілей, змісту, технологій інтеркультуралізації, актуалізації інтеркультурних освітніх, просвітницьких, політичних, бізнес-ініціатив, імплементації ідей культурної різноманітності та єднання в публічний дискурс і в управління публічною сферою тощо. У цьому сенсі доречним є аналіз праць О.Ананьєвої, В.Козлова, В.Котельникова, К.Шмідта та інших дослідників, які значною мірою інтеркультуралізм розглядають у рамках мультикультуралізму, втілення мультикультурності та розв'язання суперечностей полікультурного життя. Відповідно до цих теорій інтеркультуралізм, як теоретична ідея і політична стратегія, функціонально знаходиться в сфері пошуку вигоди від взаємодії, яка дає основу для вироблення загального культурного коду. Крім цього, проліферацію конструктивістських й еволюціоністських підходів до дослідження культурних

процесів є важливим методологічним кроком до проблемно орієнтованих розвідок і філософської трансдисциплінарності [1].

Поряд з тим у цьому предметному полі, в якому «працює» інтеркультурний підхід як частина мультикультуралізму, вказані автори визначають позитивні характеристики інтеркультуралізму, які знаходяться в площині основи для:

- соціокультурної інтеграції та взаємодії;
- підтримки індивідуальної культурної свободи, можливості обирати нормативний спосіб життя;

- на відміну від основного принципу мультикультуралізму, який полягає, на думку цих авторів, у розділенні культур та збереженні культурних відмінностей, інтеркультуралізм як принцип передбачає динамічність і взаємопереплетеність відмінностей;

- творчий потенціал меншин розглядається не як проблема, а як перевага, як ресурс для економічного, соціального й культурного розвитку;

- соціально-культурні ініціативи спрямовані на усіх людей незалежно від відмінностей;

- соціально-культурні ініціативи спрямовані на зміну системи освіти, а інтеркультуралізм стає її засадничим принципом;

- соціально-культурні ініціативи відображають баланс мігрантського і домінуючого культурного середовища;

- соціально-культурні ініціативи зосереджені на подоланні культурного відчуження тощо [1, с. 83-84].

Для відображення причинно-наслідкових зв'язків у розв'язанні проблеми культивування релігійних, етнічних цінностей та забезпечення процесу інтеркультурного єднання всіх членів суспільства, необхідно також проаналізувати досвід застосування інтеркультурної стратегії в освітньо-культурному просторі навчального закладу, регіону, країни і т.п., встановити тенденції розвитку інтеркультурності молоді, визначити контекстуальні та інші особливості цього процесу, експлікувати варіанти й

інваріанти умов і компонентів інтеркультурного зростання молоді.

Наведення аргументів на користь інтеркультурності О.Ананьева на прикладі соціокультурного простору Європи доводить доцільність раціонального використання таких можливостей інтеркультурної політики, як:

- відстоювання ролі державної мови;
- підвищення статусу державної освіти як престижного соціального інституту;

- виховання патріотичного ставлення іммігрантів не тільки до своєї батьківщини, а й до держави проживання;

- розвиток соціокультурних практик на основі ідей толерантності [1, с. 84].

Результати аналізу уможливають певні узагальнення та висновки. Найголовнішим висновком слід вважати думку про те, що зрозуміти інтеркультурність будь-якої спільноти і людини загалом можна тільки на основі виявлення її сутності, рушійних сил, що спонукають людину, зокрема *homo educandus*, толерантно сприймати розмаїття культур, діалогічно пізнавати їх загальні, особливі та специфічні риси, знаходити консенсуальні способи розв'язання суперечностей та конструктивності в розмаїтті. Ствердження цього постулату переконливо свідчить про необхідність ціннісно-сміслового наповнення процесу імплементації ідеї інтеркультурності в культурно-освітні практики молодіжних спільнот.

Орієнтація громадянської культури молодіжних спільнот має спиратися на інтеркультурні «коди», які, з одного боку, містять інваріантні світоглядні (інтелектуальні, етичні, духовно-естетичні) компоненти, а з другого боку, культурно-освітні практики, повсякденний досвід весь час породжують безліч конструктивних у розгортанні комунікації, діалогу та толерантності.

На завершення слід зазначити, що до наукових перспектив треба адресувати розвідки критеріального вимірювання як інтеркультурного зростання людини, так і створення культуровідповідних умов збагачення особистості в полікультурному цілісному суспільстві.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Ананьева Е.П. Возможности интеркультурно-толерантной стратегии в новейших условиях развития Европы / Е.П. Ананьева // Scientific Journal «ScienceRise». – Філософські науки. – №12/1(17). – 2015. – С. 82-85.
2. Булатов М.О. Філософський словник / М.О. Булатов. – К.: Стило, 2009. – 575 с.
3. Дацюк С. Українська правда. – 2012. – 25 червня : Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/4fe7f8e49e02f/viewprint/>
4. Лисенко О.М. Принцип інтеркультурності у системі професійної туристичної освіти / О.М. Лисенко // Карпатський край. – 2012. – № 2. – С. 106-110.
5. Мазко О.П. Формування культури педагогічної взаємодії майбутнього вчителя іноземних мов: інтеркультурний аспект / О. П.Мазко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2011. – №57. – С. 111-117.
6. Сафонова В.В. Культуроведение и социология в языковой педагогике / В.В. Сафонова. – Воронеж: Истоки, 1992. – 430 с.

7. Триняк М.В. Інтеркультурна комунікація: освітній вимір : [Монографія] / М.В. Триняк. – Харків: ХНАДУ, 2010. – 248 с.
8. Фучила О. Особливості неформальної освіти дорослих у сучасній Фландрії (Бельгія) / О.Фучила, Л.Балацька // Педагогіка і психологія проф. освіти. – 2014. – № 1. – С. 192-198.
9. Common European Framework of Reference for languages: learning, teaching, assessment. – Cambridge University Press, 2001. – 260 p.
10. Hartley J. Multiculturalism, in: T. O'Sullivan, J. Hartley e. a. (eds), Key Concepts in Communication and Cultural Studies. – Routledge, London, 1994, p. 189-190.
11. National report on the Development and State of Art of Adult Learning and Education (ALE) // The 6th International Conference on Adult Education (CONFINTEA VI), 9 June 2008. – Belgium, 2008. – 126 p.

Стаття надійшла до редакції 18.06.2016

REFERENCES:

1. Anan'eva, E.P., 2015. Vozmozhnosti interkul'turno-tolerantnoj strategii v novejsih uslovijah razvitija evropy [The possibilities of intercultural-tolerant strategies in the newest conditions of development]. Scientific Journal «ScienceRise» 12/1(17), 82-85. Kyiv (in Ukraine).
2. Bulatov, M.O., 2009. Filosofskij slovn'ik [Philosophic dictionary]. Sty'los, Kyiv (in Ukraine).
3. Dacyuk, S., 2012. Ukrayins'ka pravda [Ukrainian truth]. Regime of access: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/4fe7f8e49e02f/viewprint/>
4. Ly'senko, O.M., 2012. Pryncyp interkul'turnosti u sy'stemi profesijnoi tury'st'chnoi osvity [The principle of intercultural in the system of professional tourist education]. Karpats'kyj kraj 2, 106-110 (in Ukraine).
5. Mazko, O. P., 2011. Formuvannya kul'tury pedagogichnoi vzayemodiyi majbutn'ogo vchy'telya inozemny'x mov: interkul'turnyj aspekt [Formation of culture of pedagogical interaction of future teacher of foreign languages: intercultural aspect]. Visnyk Zhy'tomyr's'kogo derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka 57, 111-117 (in Ukraine).
6. Safonova, V.V., 1992. Kul'turovedenie i sociologija v jazykovoju pedagogike [Cultural studies and Sociology in the language pedagogy]. Voronezh: Istoki, 1992. – 430 s. (in Russia).
7. Trynyak, M.V., 2010. Interkul'turna komunikaciya: osvitnij vy'mir [Intercultural communication: educational measuring]: [Monografiya]. – Харків: ХНАДУ (in Ukraine).
8. Fuchyla, O., Balacz'ka, L., 2014. Osoblyvosti neformal'noi osvity dorosly'x u suchasnij Flandriji (Bel'giya) [The peculiarities of informal education of adults in modern Flanders (Belgium)]. Pedagogika i psichologiya prof. osvity 1, 192-198 (in Ukraine).
9. Common European Framework of Reference for languages: learning, teaching, assessment. Cambridge University Press. 2001 (in Great Britain)
10. Hartley, J., 1994. Multiculturalism, in: T. O'Sullivan, J. Hartley e. a. (eds), Key Concepts in Communication and Cultural Studies. Routledge, 189-190. London (in Great Britain)
11. National report on the Development and State of Art of Adult Learning and Education (ALE). The 6th International Conference on Adult Education (CONFINTEA VI), 9 June 2008. Belgium, 2008. (in Belgium)

*Троїцька Олена Михайлівна – кандидат філософських наук, доцент, докторант
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова
Адреса: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9*

*Troitska Olena M. – PhD in philosophy, associate professor, doctoral candidate
Dragomanov national pedagogical university
Address: 9, Pirogova Str., Kyiv, 01601, Ukraine
E-mail: troizka@ukr.net*

*Троицкая Елена Михайловна – кандидат философских наук, доцент, докторант
Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова
Адрес: 01601, г. Киев, ул. Пирогова, 9*